

CEZİRİ,

Abdurrahman b. Muhammed

(عبدالرحمن بن محمد الجزيري)

Abdurrahmân b. Muhammed

b. İvaz el-Cezîrî

(1882-1941)

Mısırlı hukukçu.

Yukarı Mısır'daki Sühâc vilâyetine bağlı Şendevîl adasında doğdu. Ezher'de öğrenim gördü (1895-1908). Meslek hayatına mezun olduğu bu okulda ders vermekle başladı. Ardından Vakıflar Bakanlığı'nın (Vezâretü'l-evkâf) mescidler kısmında önce müfettişliğe (1912), sonra da başmüfettişliğe tayin edildi. Daha sonra Külliyyetü usûlî'd-dîn'de profesör olarak görev yapan Cezîrî, Hey'etü kibârî'l-ulemâ'ya üye oldu. Hanefî olmasına rağmen karşılaştırmalı bir fıkıh eseri yazacak kadar dört mezhebe de vâkıftı. Hulvân'da vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*. Dört mezhebe dair karşılaştırmalı bir fıkıh kitabıdır. 1922 yılında Mısır Vakıflar Bakanlığı, Ezher Üniversitesi tarafından oluşturulan bir komisyona, ders kitabı olarak okutulmak üzere karşılaştırmalı bir fıkıh eseri hazırlama görevi verdi. İbadetlerle ilgili I. cilt (Kahire 1928) büyük bir kabul görünce Vakıflar Bakanlığı, Cezîrî başkanlığında dört mezhep âlimlerinden oluşan yeni bir komisyon görevlendirdi ve eserin tekrar gözden geçirilerek yayımlanmasını sağladı (Kahire 1931). Eserin II-IV. ciltlerini (Kahire 1933-1937, 1939; Beyrut 1969) bizzat hazırlayan Cezîrî'nin vefatı üzerine had*lerle ilgili V. cilt Ali Hasan el-Arîd tarafından, onun notlarından derlenip eksikleri tamamlanarak neşredilmiştir (I-V, Kahire 1972; İstanbul 1984). Eser *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı* adıyla (I-VII, İstanbul 1971-1978, 1988, 1991) Hasan Ege tarafından, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı* adıyla da (I-VIII, İstanbul 1989-1990/1409-1410) Mehmet Keskin tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. 2. *Tavzîhu'l-`aķâ'id fi 'ilmi't-tevhîd* (Kahire 1933). 3. *Edilletü'l-yakîn fi'r-reddi 'alâ Kitâbi Mizâni'l-haķ ve ğayrihi min metâ'ini'l-mübeşşirine'l-Mesîhiyyîn fi'l-İslâm* (Kahire 1934). Başta meşhur Alman misyoneri Karl Gottlieb Pfander'in (ö. 1865) *Waage der Wahrheit* (Arapça'sı *Mizânü'l-haķ*) adlı kitabında yer alan görüşler olmak üzere bazı hristiyan mis-

yonerleri tarafından İslâm'a yöneltilen saldırılara bir reddiyedir. 4. *Ahşenü'l-beyân fi'r-reddi 'alâ men mene'a tercemete tefsiri'l-Kur'ân* (Kahire 1355). Kur'an'ın meâlen de olsa tercüme edilemeyeceğini ileri sürenlere karşı reddiye olarak kaleme alınmıştır. Ayrıca *el-Ah-lâķu'd-dîniyye ve'l-ĥikemü's-şer'iyey* ile *Divânü Ĥuṭab* adlı eserleri de yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı* (trc. Mehmet Keskin), İstanbul 1989-90/1409-10, mütercimim önsözü, s. 1, 2; Ziriklî, *el-A'lam*, IV, 111; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 186; A. S. Fulton – M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 46; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 609; *Ayide İbrâhim Nasîr, el-Kütübü'l-Arabîyyetü'lletî nüşiret fi Mışr beyne 'âmey 1926-1940*, Kahire 1980, s. 16, 37, 43; Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, *Mu'cemü'l-a'lam*, Limasol 1407/1987, s. 407.

CENGİZ KALLEK

CEZİRİ, Abdülkâdir b. Muhammed

(عبدالقادر بن محمد الجزيري)

Zeynüddîn Abdülkâdir

b. Muhammed b. Abdülkâdir el-Ensârî

el-Hanbelî el-Cezîrî

(ö. 976/1568'den sonra)

Tarihçi ve fakih.

16 Şâban 911'de (12 Ocak 1506) doğdu. *Dürerü'l-ferâ'idü'l-munazzama* adlı eserinde verdiği bilgilerden, ailesinin aslen Cezîreli olduğu ve atalarının buradan Kahire'ye göç ettiği anlaşılmaktadır. Oldukça nüfuzlu olan ailesinin çeşitli yerlerde vakıfları bulunmaktaydı.

Babası Muhammed b. Abdülkâdir devrinin önde gelen tabiplerinden biri olup Kahire'de Bîmâristânü'l-Mansûrî'de ve emîr-i hacın maiyetinde görev yapmıştır. Cezîrî gençliğinde bir taraftan ilim tahsil ederken diğer taraftan ticaretle uğraştı. Bu arada tasavvufa ilgi duydu ve Şeyh Şehâbeddin Ahmed el-Yezîdî eş-Şâfiî'ye intisap etti. Şeyh Ahmed b. İsmâil ed-Demîrî'den hadis ve tıp, Mūsâ b. Ahmed el-Ermeyûnî'den nahiv, sarf ve mantık dersleri aldı. O sırada Mısır beylerbeyi ve emîr-i hac olan Hadım Süleyman Paşa (ö. 1547), Cezîrî'yi babası ile birlikte hazarda ve seferde kâtip olarak görevlendirdi. Cezîrî bu görevi sırasında hacla ilgili eserini kaleme aldı. 976'dan (1568) sonra öldüğü tahmin edilmektedir.

Eserleri. 1. *Dürerü'l-ferâ'idü'l-munazzama fî ahbâri'l-hâc ve tariķi Mekketel-mu'azzama*. XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar hac konusunda yazılan kitapların en önemlilerinden biridir. Hulefâ-yi Râşidîn (632-661) devrinden 972 (1564-65) yılına kadar hac emirliği, hac kervanları, hac yolları, menziller, menzillerde yaşayanlar ve hac farızasıyla ilgili bilgileri ihtiva etmektedir. Eser, müellifin X. (XVI.) yüzyılda bizzat gördüğü olaylar hakkında verdiği mâlumat dolayısıyla da dikkat çekicidir. Kitap ayrıca Mısır'daki Türk hâkimiyetine dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Cezîrî bu eserini yazarken Şeyh Cârullah b. Fehd, Kutbüddin el-Mekkî ve diğer bazı müelliflerin eserlerinden faydalanmıştır. *Dürerü'l-ferâ'idü'l-munazzama*'nın Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki yazma nüshası bulunmaktadır (Reif-

Abdülkâdir b. Muhammed el-Cezîrî'nin *Dürerü'l-ferâ'idü'l-munazzama fî ahbâri'l-hâc ve tariķi Mekketel-mu'azzama* adlı eserinin unvan sayfası ile ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Reisülkütüb, nr. 648)

